

Nr 282.

Av herr **Thorberg m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om kollektivavtal och till lag om arbetsdomstol.*

I proposition nr 39 har Kungl. Maj:t för årets riksdag förelagt förslag till lag om kollektivavtal och till lag om arbetsdomstolar. Det avses att dessa lagförslag skola tillsammans bilda ett lagkomplex, vars syfte anges vara att skydda arbetsfreden. Som framgår av historiken i den framlagda propositionen äro de nu föreslagna lagarna icke de första, som förelagts riksdagen till prövning, utan tvärtom har under åren rätt många förslag av olika innebörd framkommit, men befunnits olämpliga. Som ett allmänt omdöme om hittills för riksdagen framlagda förslag till lagstiftning i syfte att främja arbetsfreden kan sägas, att intet av dessa förslag tagit sikte på den reella orsaken till arbetskonflikternas uppkomst, utan alla förslag ha inskränkts till att angiva vissa former för hur uppkomna tvister skola behandlas. Något försök att mildra eller helt upphäva de ekonomiska intresse motsatserna mellan arbetare och arbetsgivare, som ju är själva grundorsaken till att tvister uppstå, har ej i något av de förelagda förslagen till arbetsfredslagar ens blivit antytt. Man har sålunda allena rört sig utanför det egentliga problemet i frågan.

Hitintills har riksdagen avvisat alla förslag till lagstiftning i syfte att inränga kollektivavtalen under särskilt lagfästa normer och inskränkt sig till att ställa till parternas — arbetarnas och arbetsgivarnas organisationer — förfogande förlikningsmannainstitutioner, centrala skiljenämnden och vissa skiljedomare i arbetstvister. Alla dessa institutioner äro grundade på principen att parterna själva genom frivillig överenskommelse skola i mån av behov taga i användning de organ, staten ställer till deras förfogande. Denna framgångslinje synes vara klok och ändamålsenlig, ty de upprättade institutionerna ha tillvunnit sig parternas förtroende och i mycket hög grad bidragit till att främja arbetsfreden. Mot den sålunda beprövade och som god befunna principen om främjande av parternas fria överenskommelser och förtroende till varandras goda vilja att respektera träffade överenskommelser bryter den nu föreliggande propositionen och upptager i det stället förslag till lagstiftning enligt helt nya principer. Propositionen förordar sålunda att kollektivavtalens rättsliga innebörd och verkningar skola fastställas i lag, och detta t. o. m. enligt principer, som tidigare varit parterna fullständigt främmande. Detta är ett nog

så allvarligt steg. Därtill kommer att man vill fastställa ett processuellt förfarande, som möjliggör för enskilda eller organisationer, å ena sidan, att införa särskild domstol i endast en instans instämna enskilda eller organisation å motsidan att svara för såväl brott mot den nya lagen om kollektivavtal som även för brott mot i kollektivavtal ingående bestämmelser vare sig kollektivavtalen äro träffade före den föreslagna lagens eventuella ikraftträdande eller ej.

När en regering anser sig böra föreslå riksdagen att tillgripa sådana nya och i det ekonomiska livet ingripande åtgärder synes det påtagligt, att man har rätt att begära att regeringen företer mycket starka skäl för sin intagna ståndpunkt. Detta synes likväl icke vara fallet beträffande denna proposition. Av departementschefens allmänna motivering för framläggandet av de båda lagförslagen får man i stället en stark känsla av att departementschefen anfört flera vägande skäl mot den föreslagna lagstiftningen än för densamma. Man får sålunda först besked om att parterna icke begärt eller ens ansett önskvärt att lagstiftningen ingrep på detta område. Först sedan det av de sakkunniga utarbetade utkastet till lagar underställts parternas prövning ha dessa angivit sin uppfattning i frågan. Det framgår därav, att Landsorganisationen i Sverige och samtliga förbund samt cirka 1,500 fackföreningar bestämt avstyrkt den ifrågasatta lagstiftningen. »De organisationer på arbetsgivar sidan, som inkommit med yttrande, hava i allmänhet i princip tillstyrkt förslaget». Ett par sammanslutningar »hava ej framställt någon anmärkning mot lagstiftning på förevarande område», och en arbetsgivarorganisation »har ansett sig böra avstyrka utkastet i deras föreliggande avfattning». Av de hörda ämbetsverken i arbetsgivarställning hava några tillstyrkt, andra underlåtit att göra erinringar och slutligen andra ifrågasatt lämpligheten av dylik lagstiftning eller avstyrkt lagstiftning på detta område. Dessa utlåtanden böra därjämte ses i belysning av att generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen, järnvägsstyrelsen, armé- och marinförvaltningarna bestämt undanbett sig lagens tillämpning på de områden, där de själva stå såsom arbetsledare. Parternas ställningstagande kan sålunda icke utgöra något som helst skäl att förelägga propositionen, åtminstone inte för den minister, som offentligen och till riksdagen för helt få år sedan förklarat att en lagstiftning på förevarande område med nödvändighet måste uppbäras av de direkt berörda parternas förtroende.

Efter att ha anfört, att de många förslag till lagstiftning, som varit föremål för statsmakternas prövning, vittna om att det är en allmän mening att intet bör underlåtas, som kan befordra arbetsfreden och främja samförståndet mellan arbetsgivare och arbetare, anför departementschefen följande: »Ingen torde vilja påstå, att de medel, som kunna trygga en bestående arbetsfred, enbart äro att finna på lagstiftningens väg. Varje åtgärd, som verksamt bidrager till ökad samverkan mellan det produktiva arbetets skilda faktorer, gagnar arbetsfreden; och fria överenskommelser mellan parterna på arbetsmarknaden, slutna under ömsesidigt iakttagande av samhällets såväl som av egna intressen, torde erbjuda den bästa garanti för främjande av detta syfte.» Ja visst. Men det är ju denna synpunkt som från arbetarhåll anföres och med vad vi kunna förstå större rätt

emot lagstiftning. Ty icke kan införandet av ett processuellt förfarande, som möjliggör för part att med endast formellt användande av parternas hittills med tillfredsställande resultat använda tillvägagångssätt för lösande av meningsskiljaktigheter, instämma motpart till domstol för att svara för förment brott mot gällande avtal, främja ökad samverkan eller egga till träffande av fria avtal. Tvärtom torde även på andra skäl, vartill vi skola återkomma, den föreslagna lagstiftningen komma att göra parterna betänksamma och för dem försvåra uppgörelse om kollektivavtal, som dock departementschefen anser utgöra den bästa garantien för främjande av arbetsfred.

Som ytterligare skäl för behovet av lagstiftning anför departementschefen: »Med hänsyn till den allt större utbredning, som kollektivavtalen erhållit i vårt land, framstår det såsom särskilt betänkligt att avgörandet av dylika tvister (angående tolkning och tillämpning av dylika avtal) faktiskt skall vara beroende av de stridande parternas maktmedel.» Med förlov sagt, denna framställning är oriktig. Enligt de sakkunnigas den 28 februari 1927 till regeringen överlämnade utredningen till belysande av arbetsfredsfrågan ha parterna i mycket stor utsträckning själva skapat former för behandling och avgörande av tvister angående tolkning och tillämpning av dylika avtal. Enligt uppgifter avseende årsskiftet 1920—21 saknades i 467 avtal eller cirka 20 % av hela antalet varje bestämmelse om tvisters behandling, men dessa avtal omfattade endast mindre antal arbetare, föga mera än 6 % av samtliga. För omkring 94 % av hela antalet kollektivavtalsberörda arbetare funnos särskilda regler angående tvisters behandling, vilka gingo ut på sista hand antingen skiljedomsförfarande (cirka 40 % av samtliga arbetare) eller förhandling mellan organisationerna (cirka 54 %). Förhållandena åskådliggöras genom nedanstående tablå:

	Skiljedoms- förfarande.	Förhandling mel- lan parterna och deras org.	Inga bestäm- melser.	Summa
Antal avtal	659	1,152	467	2,278
» arbetare	172,721	237,971	26,895	437,587

Rörande bestämmelserna om förhandlingar för att lösa uppkomna meningsskiljaktigheter våga vi hänvisa till följande uttalande i Landssekreteriatets utlåtande i frågan:

»Emellertid ha parterna själva sökt åstadkomma överenskommelser om lämpligt tillvägagångssätt för lösande av tvister, som kunna uppstå under tid kollektivavtalet är gällande. Därför infördes redan i de första kollektivavtalen bestämmelser om att meningsskiljaktigheter om sådana avtalstolkningar skulle avgöras av skiljenämnd. Erfarenheten gav dock vid handen att skiljemännen icke alltid förstodo innebörden i de tvister, som förelades dem. Det måste krävas, att de, som skola bedöma kollektivavtalens rätta innebörd, skola vara särskilt kunniga och erfarna män, som ha kännedom ej mindre om kollektivavtalets innehåll och innebörd i allmänhet och de arbetsförhållanden de avse att reglera, än även om det sätt på vilket kollektivavtal tillkommer och anledningarna till att formuleringarna blivit sådana som kollektivavtalen angiva. Man fann därför, särskilt på arbetarsidan, att det ej var lämpligt att överlåta åt överexekutor att

utse skiljedomare, utan har man försökt att få detta uppdrag överlämnat till mera kompetenta myndigheter. Skiljemannaförfarandet har ej avsett annat än slitande av *tolkningstvister under avtalstiden*. Oaktat kollektivavtalen göras alltmera detaljerade, uppstå dock av mångahanda orsaker under avtalstiden arbetsförhållanden, som ej äro förutsedda eller reglerade genom bestämmelser i kollektivavtalen. Tvister därom kan givetvis ej betecknas såsom tolkningstvister utan äro olösta intressetvister, varom överenskommelse återstår att träffa. Det kan dock ligga i ena partens intresse att söka få ett sådant förhållande inrangerat under redan befintliga avtalsbestämmelser och alltså göra gällande att den uppkomna tvisten är en tolkningstvist. En sådan tvist kan vara synnerligen svår att bedöma. På grund av här anförda skäl gjorde Svenska arbetsgivareföreningen redan år 1907 gällande att kollektivavtalen ofta tillkomma på sådant sätt, att det vid en senare tidpunkt ställer sig mycket svårt och rent av omöjligt att avgöra, huruvida en uppkommen tvist om ett avtals innebörd är en tolkningstvist eller en vid förhandlingen om avtalets upprättande icke avgjord eller senare tillkommen *intressetvist*. Arbetsgivareföreningen önskade därför att det först måtte förhandlas mellan parterna och deras resp. huvudorganisationer om uppkommen tvist och att det skulle bliva beroende av parternas åsämjande vid dessa förhandlingar om tvistefrågan skulle hänskjutas till skiljedom, för den händelse överenskommelse ej kunde träffas om tvistens biläggande. Därest överenskommelse i någon form ej kunde åstadkommas finge det bero på parternas åtgöranden om tvistefrågan finge förfalla eller föranleda öppen konflikt. Denna mening accepterades av organisationerna, och i anslutning därtill ingår nu i flertalet kollektivavtal inom arbetsgivareföreningens verksamhetsområde följande av denna förening av Landsorganisationen år 1908 godkända bestämmelse:

»Uppstår rörande tolkningen eller tillämpningen av gällande avtal eller av annan anledning tvist mellan parterna, må sådan tvist under inga omständigheter föranleda till omedelbar arbetsinställelse från någondera sidan, utan skall därom förhandlas, först mellan parterna själva och därefter, om enighet ej uppås, mellan arbetsgivares organisation och vederbörande fackförbund.»

Denna bestämmelses värdefullaste egenskap är, att den tvingar parterna till allvarliga försök att genom överenskommelse söka lösa alla under avtalstiden uppkommande tvister. Detta kan ske antingen genom direkt uppgörelse eller genom överenskommelse om att tvisten skall hänskjutas till skiljenämnd. På så sätt blir det möjligt att praktiskt avgöra, om tvisten är en intressetvist eller en rättstvist.

I de fall då parterna träffat frivillig överenskommelse om hänskjutande av tvister om avtals tolkning eller rätta innebörd till avgörande av skiljenämnd, bemöda de sig i allmänhet om att först ordna tvistefrågan genom förhandling. Parterna äro medvetna om att ett systematiskt försök av endera sidan att vid uppgörande av avtalet söka få till stånd tvetydiga bestämmelser, för att sedan få dem uttolkade till egen fördel, skulle komma att få skiljedomsförfarandet

att brista, med påföljd att den förfördelade parten skulle med maktmedel söka skaffa sig rättvisa. Parternas användande av det *frivilliga skiljedomsförfarandet* måste därför ligga något så när inom ramen för parternas rättsuppfattning. Så länge skiljedomsförfarandet endast vilar på de moraliska faktorer, som bestå däri att parterna fritt överenskommit om dess användande, därför att de anse tillvägagångssättet riktigt och överensstämmande med deras rättsuppfattning, ligger ett korrektiv mot missbruk i det förhållandet att den kränkta parten kan vid kommande avtalsuppgörelse vägra att låta någon bestämelse om skiljenämnd ingå i avtalet.»

Ovanstående skildring av parternas handläggning av meningsskiljaktigheter under avtalstiden bör ses i belysning av departementschefens uttalande att, »i utkastet behandlas emellertid — med ett undantag — allenast tvister rörande sådana frågor, som kunna anses reglerade genom avtalen. Övriga tvistefrågor falla utom den föreslagna lagstiftningen». Att det under sådana förhållanden ligger en stor fara uti att försvaga viljan hos parterna att genom förhandlingar ordna uppkomna meningsskiljaktigheter ligger i öppen dag, och den som känner förhållandena ute vid arbetsplatserna och där uppstående tusenden anledningar till meningsskiljaktigheter blir ej så värst imponerad av departementschefens argumentation i saken, som inskränker sig till följande enkla påståenden: »Även om det i ett eller annat fall kan vara vanskligt att avgöra huruvida en viss fråga bör anses löst genom avtalet, torde det i regel ej möta svårigheter att iakttaga den i utkastet gjorda begränsningen.»

Departementschefen anför sedan ett argument, som innebär juristens begränsade syn på dessa frågor. Han säger: »Det måste anses ovärdigt ett rättssamhälle, att detta betydelsefulla område lämnas oreglerat av lagstiftningen och att för lösande av uppkomna tvister praktiskt taget ej finnes annan utväg än självhjälpen.» Den som ej är jurist torde icke kunna tillägna sig denna livlösa syn på frågan. Lagstiftningen är väl ej något självändamål utan den är en nödfallsutväg för att ordna samlivet mellan medborgarna i den mån dessa ej kunna göra detta på frivillighetens väg. Det kan därför ej vara samhället ovärdigt att underlåta lagstiftning där sådan ej är av nöden påkallad. Tvärtom borde väl statsmakterna med glädje konstatera att områden finnas, där lagstiftning är obehövlig, ty där kommer man ifrån lagstiftningens alla olägenheter, som ju tyvärr äro nog så många. Där det levande livet ej behöver några lagliga fastställda normer böra sådana ej åstadkommas, ty dessa bliva då endast till fördel för advokaterna, vilket aldrig blir till båtnad för näringslivet.

Den officiella statistikens uppgifter om förekommande arbetsinställelser synas ej giva vid handen att särskild lagstiftning skulle vara av nöden påkallad. De i dessa uppgifter redovisade tolkningstvisterna, som föranlett arbetsinställelse, framgå av nedanstående tablå:

Å r	Hela antalet		Tolkning av avtal		De senare i %	
	arb.inst.	arb.	arb.inst.	arb.	arb.inst.	arb.
1903—1912	1,877	268,055	41	20,986	2.2 %	7.8 %
1913—1925	4,095	775,851	38	3,372	0.9 %	0.4 %

Denna tablå visar att antalet arbetsinställelser på grund av tvist om tolkning av kollektivavtal är mindre under den senaste 13-årsperioden än under den föregående 10-årsperioden. Antalet konflikter av denna art utgjorde nämligen under den tidigare perioden 2.2 % av alla konflikter men under den senast förflutna perioden endast 0.9 %. Ännu starkare framträder förbättringen om man jämför antalet av konflikterna berörda arbetare. Antalet i tolkningskonflikter indragna arbetare utgjorde under den tidigare perioden 7.8 % av hela antalet i konflikter indragna arbetare men under den sistförflutna perioden endast 0.4 %. Dessa siffror synas visa att rådande förhållanden ingalunda äro otillfredsställande särskilt om man tager hänsyn till att den senaste perioden inrymmer två för kollektivavtalen så påfrestande perioder som prisstegringen under krigsåren och prisetfallet och arbetslösheten under de senaste krisåren. Och det förhållandet att antalet arbetsinställelser på grund av tvist om kollektivavtal minskats under senaste tiden anger ju icke att statsmakterna nu skulle vara av nöden tvingade att tillgripa åtgärder mot ett tilltagande ont. De sakkunniga ha även i tidigare omnämnda till regeringen avlämnade utredning givit följande omdöme om parternas förhållande till kollektivavtalen: »Med avseende å frågan huruvida vederbörande avtalsslutande parter lojalt rätta sig efter överenskomna bestämmelser, torde med fog kunna sägas, att förhållandena i det stora hela varit tillfredsställande i vårt land. Kollektivavtalet har i allmänhet visat sig bestå provet, där ej särskilt starka påfrestningar gjort sig gällande. Organisationerna betrakta det som en hederssak att respektera ingångna avtal. En motsatt hållning skulle ju för övrigt snart göra kollektivavtalet meningslöst och verka upplösande på organisationerna.» Detta uttalande synes ej vara uppmärksammat i propositionen.

Som stöd för sin proposition anför departementschefen slutligen ett skäl, vilket är det enda han själv betecknat såsom starkt. Han säger: »Ett starkt skäl för vidtagande av åtgärder i detta syfte finner jag även i den uppfattning som gjort sig gällande i främmande länder.» Detta skäl synes oss dock ej vara så starkt som departementschefen angiver, ty det förhållandet, att liknande lagstiftning finnes i några andra länder, utgör ju ej i och för sig bevis för att sådan lagstiftning är nödvändig eller lämplig i Sverige. För att visa detta bör man åtminstone kunna konstatera att förhållandena äro bättre i de länder där lagstiftning finnes än vad fallet är i vårt land. Därom nämnes dock intet i propositionen. Landssekretariatet säger härom i sitt avlämnade utlåtande:

»Den 5 sistlidne februari fingo vi från statsrådet och chefen för Kungl. socialdepartementet mottaga en redogörelse över utländsk lagstiftning om medling och skiljedom i arbetstvister för att densamma måtte vinna beaktande vid avgivande av yttrande över utkastet till lagar om kollektivavtal och om arbetsdomstolar. Vi ha läst redogörelsen, som omfattar 127 trycksidor, men däri ej funnit ett enda ord, som kunde giva vid handen att avtalsbrott skulle förekomma i mindre omfattning i de få länder, som infört lagstiftning angående skiljedom i rättstvister än vad fallet är i Sverige. Tvärtom torde väl det för-

hållandet att man här och var i utlandet funnit anledning att skärpa påföljdsbestämmelserna för brott mot lagen tyda på att förhållandena där ej äro helt tillfredsställande. Något stöd för nu ifrågasatta lagstiftning här i Sverige synes man i varje fall ej kunna finna i redogörelsen för den utländska lagstiftningen på hithörande område.»

Vi tillåta oss i anslutning härtill framhålla att det naturligtvis är en långt större moralisk tillgång för ett samhälle att kunna uppehålla respekt för tro och loven utan laga bestämmelser och påföljder för brott däremot än med sådana bestämmelser.

En fråga som departementschefen synes ägnat anmärkningsvärt liten uppmärksamhet är den, huruvida en lagstiftning av ifrågavarande art kan komma att försvåra överenskommelser om träffandet av kollektivavtal. Departementschefen avförde hela denna fråga med följande ord: »Givetvis medför berörda lagstiftning, att större omsorg i en del fall måste nedläggas på avfattandet av kollektivavtal, men detta torde numera med hänsyn till den erfarenhet, som under åren vunnits, knappast erbjuda några svårigheter.» Saken är dock allvarligare än så. Landssekreterariatet säger härom följande:

»Man får ej heller förbise att ingåendet av kollektivavtal icke alltid är en helt frivillig akt, som den ena parten kan undandraga sig utan annan risk än att förlora de fördelar avtalet för honom eventuellt kan innebära. Det förhåller sig i stället så, att den part, som anser sig ha fördel av att få till stånd ett kollektivavtal, genom maktmedel, lockout eller strejk, söker tvinga motparten till en överenskommelse. Därvid kan inträffa, att den svagare parten nödgas godtaga formuleringar, som uppenbarligen äro oklara och tvetydiga. Det kan även inträffa att parterna vid uppgörelse av långvariga eller omfattande konflikter kunna finna anledning att låta en omtvistad fråga finna sin lösning i en mera allmänt hållen formulering. Vid sådana tillfällen, då det gäller att inom en starkt begränsad tid söka förekomma utbrottet av omfattande arbetsinställelser eller att få sådana vid viss tidpunkt avslutade, om förutsättning därför synes vara för handen, kan det ligga nära till hands att en tillkallad ordförande eller förlikningsman frestas att i en oklar eller allmänt hållen formulering inlinda en reellt sett olöst intressetvist, i förhoppning om att parterna vid ett senare tillfälle skola kunna lösa frågan genom förhandlingar.

Av ovan anförda torde framgå, att kollektivavtalet ingalunda är ett rättsobjekt, som utan vidare kan inrangeras under civilrättsligt processförfarande. Det är ej mer än något över 20 år sedan en av vårt lands större arbetsgivareföreningar fattade formligt beslut om att förbjuda sina medlemmar att ingå kollektivavtal med arbetarnas organisationer, vilket beslut fränfölls först efter en mycket lång och hårdnackad strid, och ännu finnes det stora löntagargrupper, vilkas arbetsvillkor ej regleras genom kollektivavtal, emedan de ej förfoga över nog starka organisationer för att kunna tvinga arbetsgivarna att ingå sådana avtal. I allmänhet är det nog så, att arbetsgivarna och deras organisationer äro intresserade av att få kollektivavtal till stånd inom de arbetsområden, där arbetarna hava goda organisationer, under det att de motsätta

sig avtal inom de områden, där arbetarna äro svagt organiserade. På de förutnämnda områdena förekomma lockouter för att tvinga arbetarna att ingå kollektivavtal, på de senare få arbetarna genom strejker söka tvinga fram förhandlingsrätt och kollektivavtal. Då så är förhållandet, torde man med fog kunna ifrågasätta, om kollektivavtalet ännu vunnit en sådan rättsställning, att det bör bli föremål för lagstiftning och dess innehåll föremål för rättsligt processförfarande. Kollektivavtalet torde väl dock vara av alltför sent datum, för att man nu skall kunna säga, att det vunnit en sådan utveckling att det ur allmän rättsprincipiell synpunkt kan anses vara riktigt att i särskild lag fastslå kollektivavtalets ännu i utvecklingsstadiet varande innebörd. En sådan åtgärd synes kunna innebära fara för, att hinder lägges i vägen för den fria utvecklingen av kollektivavtalet till att bli ett allmänt och oomtvistat instrument för åstadkommande av arbetsfred.»

Även från arbetsgivarehåll har höjts varnande röster mot den föreslagna lagstiftningen. Sålunda har ledaren och chefen för ett av vårt lands större industriföretag i en nyligen utgiven broschyr diskuterat frågan om skiljedom i rättstvister på följande sätt: »Till stöd härför anføres, att man bör utgå ifrån, att avtal skola hållas, och att den tro och heder, som inom det privata livet upprätthålles beträffande avtal, även bör gälla för de kollektiva uppgörelserna. Man anser, att en motsatt uppfattning skulle stöta rättskänslan, och att skiljedomsförfarande i rättstvister är ett institut, vilket den mänskliga sammanlevnaden icke i längden kan undvara. Man påpekar vidare det självsvåld beträffande avtalens hållande, som gjort sig gällande från sådana arbetargrupper sida, vilka hylla de syndikalistiska metoderna, och man framhåller att det därav orsakade osäkerhetstillståndet påkallar, att lagstiftningen ingriper för återställande av ordnade förhållanden.

Motståndarna till systemet framhålla att med den oklarhet i vissa detaljpunkter, som våra kollektivavtal stundom ha, äro tolkningstvister ofta liktydiga med en fortsatt avtalsförhandling. Man faller nämligen vid uppgörandet av kollektivavtalen lätt för frestelsen att i fredens intresse formulera en tvistepunkt så oklart, att vardera parten kan utläsa innehållet efter sitt sinne. En senare tolkningstvist om en dylik punkt är då egentligen en fortsatt strid om avtalsvillkoren. Häremot anföras emellertid förespråkarna, att om de avtalsförhandlande parterna veta, att formuleringen kommer att vara juridiskt bindande, torde de bli mer angelägna att i kollektivavtalen göra klara formuleringar, ty varför skulle detta vara svårare här än i fråga om övriga juridiskt bindande kontrakt, varav affärslivet är fyllt?

Från ansvarskännande fackföreningshåll, där man visserligen finner det önskligt, att mera stadgade fredliga förhållanden kunde ernås, framför man betänkligheter emot obligatorisk skiljedom även i rättstvister. Man befarar att arbetarsidan därigenom i verkligheten kunde komma i sämre ställning än motparten, detta på grund av den i kollektivavtalen i allmänhet intagna bestämmelsen om, att företagaren — visserligen med iakttagande av avtalets villkor i övrigt — skall äga rätt att leda och fördela arbetet samt fritt antaga och avskeda arbetare (den s. k. § 23). Som exempel anför man bl. a. att en företagare, som

vill avskeda en arbetare under förhållanden som kunna leda till strejk, måste väl betänka sig, innan han utsätter sig för en dylik risk. Blevde däremot strejkrisken borteliminerad genom lagstiftning och ersatt med sådana mera *beräkningsbara* faktorer som skadestånd och åliggande att återtaga den avskedade arbetaren, kan företagaren göra ett enkelt överslag av chanserna och våga sig på försöket även om det skulle föreligga viss risk att misslyckas. Som annat exempel anföres att en företagare enligt § 23 kan ålägga en arbetare att verkställa strejkbryteriarbete, med hot om att eljest avskeda mannen. Under nuvarande former riskerar företagaren strejk, om han brukar denna sin makt i strid mot opinionen bland arbetarna. Blevde dessa senare däremot genom skiljedoms-lagstiftning urständsatta att ingripa genom strejkhott eller strejk, måste de finna sig i att kamrater beordras till och tvingas att åtaga sig strejkbrytararbete. Andra snarlika situationer kunna påvisas. I den mån, som det i tid beaktas, torde de kunna genom lämpliga formuleringar förebyggas. Häremot anföres emellertid från arbetarsidan, dels att avtalen därigenom bleve invecklade och svårhanterliga samt inbjudande till bokstavstolkning, dels att man kan bli ståld inför en oförutsedd situation av allvarlig innebörd, men som icke i avtalet förutsetts. Man anser att en tvist därom — om ock formellt en rättstvist — i verkligheten är en intressetvist, vilken icke till sin verkliga innebörd kan lösas genom avtalstolkning.

Från företagarhåll framhålles häremot att § 23:s formella innehåll väsentligen mildras genom allmänna skyddsbestämmelser i avtalen gående ut på förbud mot trakasseri samt tillförsäkran om humant bemötande och fri föreningsrätt samt att en domstol komme att taga vederbörlig hänsyn härtill. Beträffande § 23 påpekas vidare från företagarhåll, att det för varje industriell verksamhet är ett livsvillkor att arbetet ledes och fördelas med kunskap, planmässighet och hänsyn till god effekt samt att arbetares antagande och avskedande måste i första hand ske med vederbörlig hänsyn till deras större eller mindre lämplighet för det tillgängliga arbetet. Man befarar, att om icke dessa ärenden handläggas enligt dylika riktlinjer, så skulle industriens riskmoment väsentligen ökas, och den redan nu försvagade företagsamheten bli ännu svagare, med ty åtföljande ökad arbetslöshet. Man anser därför, att, om ett skiljedomssystem skulle åvägabringa en försämring i detta hänseende, torde det medföra alltför stora betänkligheter.

Författaren sammanfattar sin uppfattning om förusättningarna för skiljedomssystemets framgång uti följande ord: »Om systemet skall lända till gagn, måste det motsvara sund praxis och rättsmedvetande hos båda parterna. Likaså torde systemets införande icke böra rekommenderas annat än om avtalen och de därmed förbundna förhållandena vunnit den utveckling, att båda parterna kunna omfatta skiljedomstanken med förtroende. Skulle den ena eller andra parten finna, att hans ställning försämrats genom systemets införande, riskeras att denna part blir obenägen till att överhuvud taget avsluta kollektivavtal. Därav kunna följa än större strider och osäkrare förhållanden än de nu rådande.

De, som höja en varnande röst i denna riktning, göra sig även den frågan, om överhängande behov av skiljedomsinstitution för rättstvister verkligen kan anses föreligga, då de flesta öppna konflikterna i vårt land beröra de rena intressetvisterna *för avtalens upprättande*, men icke rättstvister *om deras tillämpning*. Den sistnämnda sortens konflikter anses huvudsakligen förekomma i de syndikalistiska kretsarna, och det göres då den frågan, om detta icke kan betraktas som en övergående företeelse, vilken försvinner i den mån som bättre kunskaper i ekonomiska frågor spridas bland dessa arbetarkretsar.»

Man torde även böra beakta de svårigheter som kunna uppstå ifråga om att få till stånd en lojal användning av den nya lagen. Landsssekretariatet anför därom följande i sitt avgivna utlåtande: »Därest den nu ifrågasatta lagstiftningen om *obligatorisk skiljedom* kommer till stånd, har man anledning befara att de förhandlingar, som skulle föregå tolkningstvisters eventuella hänskjutande till skiljenämnd, komma att bli av enbart formell natur. Den part, som vid förhandlingar ej kan få sin mening godkänd, har ju endast att låta förhandlingarna stranda och instämma motparten inför arbetsdomstolen. Det blir sedan dennes sak att genom föreläggande av vite eller på annat sätt bringa sin dom till åttlydnad. Någon möjlighet för parterna att tvinga varandra till ett lojalt användande av skiljedomsförfarandet synes ej föreligga, lika litet som arbetsdomstolen torde kunna givas tjänliga medel härutinnan. Det måste därför bli parternas sak att vid ingående av kollektivavtal söka genom avtalets klara formulering förhindra möjlighet till missbruk av skiljedomsförfarandet. Men därvid uppstår lätt, som vi tidigare framhållit, det förhållandet, att den starkare parten kan tvinga den svagare att acceptera för sig sakligt och formellt ofördelaktiga formuleringar av avtalens bestämmelser.» »Det synes därför ej vara möjligt att genom lagstiftning åstadkomma ett lojalt användande av skiljedomsinstitutionen eller att få till stånd en allmängiltig rättsnorm för bedömandet av kollektivavtalens rätta innebörd. Av det ovan anförda torde oemotsägligt framgå, att en lagstiftning om obligatorisk skiljedom säkerligen i mycket hög grad kommer att försvåra träffandet av nya kollektivavtal och öka riskerna för att omfattande och långvariga arbetskonflikter måste utkämpas. Med all säkerhet kommer även den part, som riskerar att det obligatoriska skiljedomsförfarandet utnyttjas till hans nackdel, att bli mera obenägen att överhuvud taget ingå kollektivavtal, varigenom han äventyrar hela den rättsordning, som hittills kommit till användning genom kollektivavtalens reglering av arbetsvillkoren.»

Av vad vi i det föregående anförde torde framgå, att parterna icke önska den ifrågasatta lagstiftningen, att förhållandena å det område lagen avser att reglera icke äro sådana att nöden anses tvinga samhällsmakterna att ingripa, att den föreslagna lagstiftningen, som endast avser en ringa del av arbetskonflikterna, kan innebära fara för att svårigheterna ökas för upprättande av kollektivavtal, vilket torde kunna komma att göra parterna mera obenägna att träffa sådana, och att fara därför kan uppstå för att den föreslagna lagstiftningen i stället för att främja arbetsfreden kan komma att skada densamma. Då i övrigt anförda motiv till lagstiftning torde vara tämligen betydelselösa synes det

oss föreligga mycket starka skäl för att riksdagen bör avslå den kungl. propositionen i ärendet.

Slutsatsen kan icke heller bli någon annan om man sätter in detta förslag till lag om arbetsfred i det större sammanhang, vari det måste betraktas. Det anknyter direkt till tidigare i riksdagen framförda krav på att med lagstiftningens hjälp söka komma tillrätta med oron på arbetsmarknaden och de verkliga stora konflikterna mellan arbetare och arbetsgivare. Den nu framlagda propositionen uppfattas allmänt och är säkerligen också avsedd att vara ett första steg, som skall följas av flera. Under sådana förhållanden torde det vara ytterligare motiverat, om vi här till slut, om också i största korthet, taga upp hela frågan om »arbetsfreden».

Redan inledningsvis ha vi i denna motion erinrat om att det är de ekonomiska intresse motsatserna mellan arbetare och arbetsgivare, som äro själva grundanledningarna till striderna på arbetsmarknaden, och att de många förslag att skapa arbetsfred, som framförts i riksdagen, alla därutinnan varit lika, att de med tystnad gått förbi denna motsättning, som enligt vår mening utgör kärnpunkten i hela frågan. Det sätt, varpå regeringen gripit sig an med arbetsfredens problem och de vägar den tycks anse framkomliga, vittna om samma bristande sinne för det väsentliga. Man synes gå ut ifrån att striden mellan arbetare och arbetsgivare bör uppfattas och behandlas på samma sätt som andra strider mellan parter i samhället, som köpa och sälja och sluta avtal. Huru verklighetsfrämmande alla dylika föreställningar äro framgår tillräckligt av det faktum, att enligt allas samstämmiga mening striderna om tolkning av redan ingångna avtal spela en mycket underordnad roll. Den stora frågan om arbetsfreden är den, hur parterna skola kunna förmås att ingå avtal utan föregående långvariga och förödande strider. *Skillnaden* mellan arbetsmarknadens problem och andra förhandlingar om avtal mellan köpare och säljare synes vara mycket mera betydelsefull än *likheten* dem emellan.

Det utmärkande för de parter, som sluta avtal på arbetsmarknaden, är inte endast att de ha stridiga intressen, utan att motsättningen mellan dem har sin grund i deras olika ställning i produktionsprocessen och av dem själva mer eller mindre klart uppfattas som en motsättning mellan olika samhällsgruppers eller samhällsklassers intressen. Avtalen taga form av överenskommelser om det pris och de villkor i övrigt, till vilka den ena parten säljer och den andra köper arbetskraft. Men i grunden rör det sig om en fördelning av produktionens avkastning mellan kapitalägare och arbetare, och de förutsättningar, varunder denna fördelning sker, äro sådana, att arbetarparten anser sig missgynnad av själva samhällsordningen. Denna uppfattning kan man inte bortse ifrån, om man vill skaffa sig en riktig bild av läget på arbetsmarknaden och med något hopp om framgång gripa in i dess ömtåliga problem.

Arbetare och arbetsgivare äro formellt likställda då de ingå avtal. Men det råder en reell olikhet. Lönarbetaren, som saknar egna produktionsmedel, kan icke förvärva sig sitt livsuppehälle utan kapitalägarers medgivande. Då kapitalets ägare, tagna som klass, befinna sig i ett bättre ekonomiskt läge än lönarbetarna, blir det icke en strid på lika villkor.

Den privilegierade ställning, som besittningen av egendomen skänker arbetsgivaren, bidrar så mycket mer att skärpa motsättningen och försvåra de fredliga uppgörelserna, som den fullständigt strider mot arbetarsidans rättsuppfattning. Den bestående samhällsordningen giver åt kapitalets ägare en starkare ställning och därmed ett försteg åt kapitalets krav på avkastning, medan det för lönarbetaren synes vara det enda riktiga och samhällsgagneliga, att förhållandet vore det rakt motsatta. Arbetarens strävan efter högre lön är nämligen ett mål, som har värde i och för sig. Det kunde till och med betraktas som det egentliga syftet med hela vårt ekonomiska liv att skaffa de arbetande människorna sin bästa möjliga bärgning. Kapitalets krav på förrentning ligger på ett helt annat plan. Det är intet självändamål. Från hela samhällets synpunkt vore det önskvärt, att kapital kunde erhållas utan någon ersättning alls. Att giva kapitalets ägare en del av avkastningen är ett medel att trygga tillgången på kapital och ingenting annat. Men då är också slutsatsen klar, att kapitalets andel i avkastningen inte bör bli större än vad som är strängt nödvändigt, men arbetarens andel den största möjliga.

Slutligen kommer så motsättning mellan arbetarens ställning i det medborgerliga livet, där hans lika rätt så småningom blivit erkänd, och hans allt fortfarande beroendeställning inom industrien. Så länge vid sidan av demokratin i det politiska livet står ett i stor omfattning obrutet självhärskardöme inom industrien, får man räkna med att oron på arbetsmarknaden förstärkes genom tillvaron av ett rent psykologiskt moment, som icke är mindre betydelsefullt, därför att det hör till det ovägbara.

Den syn på konflikterna mellan arbetare och arbetsgivare, som vi här i korthet framlagt, gör det för oss omöjligt att dela den tro, som i regeringens proposition funnit ett första uttryck, att man genom lagstiftning och förbud mot arbetsinställelser kan främja arbetsfreden. Vi hysa tvärtom den bestämda övertygelsen, att regeringen här tagit ett steg på en väg, som endast kan leda till besvikelser. Med de åskådningar och de känslor inom arbetarklassen, som vi ovan skildrat, kan en tvångslagstiftning medföra endast ett resultat, att göra atmosfären sämre för alla strävanden att mildra motsättningar och finna vägar till en fredlig förändring av den ekonomiska ordningen. En verklig insats för arbetsfreden kan enligt vår mening endast göras genom att undanröja eller mildra de motsättningar, vari konflikterna ha sin grund. I samma mån som arbetarklassen blir delaktig av egendomens förmåner och inte längre som arbetsgivare har emot sig en annan klass med motsatta ekonomiska intressen, i samma mån fördelningen av industriens avkastning sker enligt grunder, som stämma överens med arbetarnas rättskänsla, i samma mån som arbetsgivarnas självhärskarmakt inom företagen begränsas och arbetarna få större möjligheter att öva inflytande över den industri, där de göra sina väsentliga insatser, i samma mån skapas förutsättningar för en fredlig lösning av de intressekonflikter, som aldrig kunna helt försvinna.

Motionärerna begära icke att anhängare av andra samhällsuppfattningar skola vara beredda att ge sin anslutning till de former för en sådan samhälls- omdaning, som arbetarpartiet förordar. Om vägar kunna finnas, som före-

falla andra partier mera framkomliga, så står prövningen fri för de grupper, som fortfarande ha i sin hand den politiska makten. Men vi tro oss ha rätt att bringa i riksdagens erinran, hur djupt de konflikter, om vilka man vill lagstifta, ha sina rötter i den bestående samhällsordningen och hur utsiktslöst det är att komma tillrätta med dem på den av regeringen inslagna vägen.

I anslutning till ovan anförda få vi sålunda hemställa,

att riksdagen måtte besluta att avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 39 med förslag till lag om kollektivavtal och till lag om arbetsdomstol.

Stockholm den 15 mars 1928.

Arvid Thorberg.

Gustav Möller.

Rickard Sandler.

A. J. Bärge.

Ernst Wigforss.

Olof Olsson.